

МЕЃУНАРОДЕН ЦЕНТАР ЗА СЛАВЈАНСКА ПРОСВЕТА - СВЕТИ НИКОЛЕ

«МЕЃУНАРОДЕН ДИЈАЛОГ: ИСТОК - ЗАПАД»
(ПРАВО И ПОЛИТИКОЛОГИЈА)

СПИСАНИЕ
на научни трудови

**ДВАНАЕСЕТТА МЕЃУНАРОДНА
НАУЧНА КОНФЕРЕНЦИЈА
„МЕЃУНАРОДЕН ДИЈАЛОГ: ИСТОК - ЗАПАД“
МЕЃУНАРОДЕН СЛАВЈАНСКИ УНИВЕРЗИТЕТ
„ГАВРИЛО РОМАНОВИЧ ДЕРЖАВИН“
СВЕТИ НИКОЛЕ - БИТОЛА**

Година VIII

Број 2

Април 2021

- СВЕТИ НИКОЛЕ, Р. СЕВЕРНА МАКЕДОНИЈА -
- 2021 -

Издавач: Меѓународен центар за славјанска просвета - Свети Николе

За издавачот: м-р Михаела Ѓорчева, директор

Наслов: «МЕЃУНАРОДЕН ДИЈАЛОГ: ИСТОК - ЗАПАД» (ПРАВО И ПОЛИТИКОЛОГИЈА)

Организационен одбор:

Претседател: проф. д-р Јордан Ѓорчев

Заменик претседател: д-р Стромов Владимир Јуревич, Русија

Член: м-р Борче Серафимовски

Член: м-р Милена Спасовска

Уредувачки одбор:

Проф. д-р Ленче Петреска - Република Северна Македонија

Проф. д-р Александар Илиевски - Република Северна Македонија

Проф. д-р Мирослав Крстиќ - Република Србија

Проф. д-р Момчило Симоновиќ - Република Србија

Проф. д-р Тодор Галунов - Република Бугарија

Проф. д-р Даниела Тасевска - Република Бугарија

Доц. д-р Хаџиб Салкиќ - Република Босна и Херцеговина

Проф. д-р Татјана Осадчаја - Руска Федерација

Доц. д-р Вера Шунаева - Руска Федерација

Уредник: проф. д-р Јордан Ѓорчев

Компјутерска обработка и дизајн: Адриано Панајотов, Маја Маријана Панајотова, Стефан Ѓорчев

ISSN (принт) 1857-9299

ISSN (онлајн) 1857-9302

Адреса на комисијата: ул. Маршал Тито 77, Свети Николе, Р. Северна Македонија

Контакт телефон: +389 (0)32 440 330

Уредувачкиот одбор им се заблагодарува на сите учесници за соработката!

Напомена:

Уредувачкиот одбор на списанието «МЕЃУНАРОДЕН ДИЈАЛОГ: ИСТОК-ЗАПАД» не одговара за можните повреди на авторските права на научните трудови објавени во списанието. Целосната одговорност за оригиналноста, автентичноста и лекторирањето на научните трудови објавени во списанието е на самите автори на трудовите.

Секој научен труд пред објавувањето во списанието «МЕЃУНАРОДЕН ДИЈАЛОГ: ИСТОК-ЗАПАД» е рецензиран од двајца анонимни рецензенти од соодветната научна област.

Печати: Печатница и книжарница „Славјански“, Свети Николе

Тираж: 100

МЕЃУНАРОДЕН ДИЈАЛОГ
ИСТОК - ЗАПАД
ПРАВО И ПОЛИТИКОЛОГИЈА

Д-р Верка Костовска
 Основен суд Тетово
 Р. Северна Македонија

КАЗНАТА ЗАТВОР ВО КРИВИЧНО ЗАКОНОДАВСТВО НА РЕПУБЛИКА СЕВЕРНА МАКЕДОНИЈА

АПСТРАКТ: Казните како вид санкции изречени на сторители на кривични дела секогаш го имале вниманието на правната наука, но и на јавноста. Прашањето за видот на казни и нивниот режим како низ историјата, така и денес отвара низа дилеми за нивната оправданост, претерана строгост или благост на казнениот систем. Казната затвор како најтешка санкција во најголемиот број казнени системи е постојано тема за истражување и анализа, пред се по однос на прашањето за оправданоста од долготрајните казни затвор, позитивни и негативни придобивки, начинот на извршување на казната, нејзината хуманизација. Посебно внимание завзема оценката на режимот на оваа најстрога санкција во корелација со исполнување на целите на казнување определени во самиот закон. Всушност остварувањето на правдата, од една страна и ресоцијализацијата на сторителот на кривичното дело и превенцијата како генерална така и специјална, од друга страна понекогаш изгледаат како две сосема спротивни цели. И, на крај сепак она што е најбитно за сите нас, и што е цел на оваа излагање е дали законското решение за режимот на казната затвор, во неговата примена во судската практика дава, според нас, доволно можност за остварување на правдата и другите во самиот Кривичен законик определени цели, или пак е потребно негово дополнување или измена и во кој правец.

КЛУЧНИ ЗБОРОВИ: казна, казна затвор, санкција, Кривичен законик

IMPRISONMENT IN THE CRIMINAL LEGISLATION OF THE REPUBLIC OF NORTH MACEDONIA

ABSTRACT: Punishments as a mean of sanctions toward the plaintiffs committing criminal acts always had the attention of the law of science, as well as of the public. The question of types of punishments and their regime throughout history as well as today opens a sting of dilemmas for their justifications, extreme strictness, or lenience toward the punishment system. The punishment of imprisonment as the heaviest sanction in most of the punishable systems is a constant topic for research and analysis, most of all the question of justification for long term imprisonment, positive or negative contributions, means of execution and the human aspect of it. Special attention is given to grading the regime relative to this heaviest sanction in correlation with the fulfillment of goals for punishment, in accordance with the law. In fact, fulfillment of the justice on one hand is re-socializing of the plaintiff of the criminal act, and the prevention in both general and special terms, on the other hand it sometimes appears as two totally opposite goals. In the end, however, what should be of paramount importance to all of us, and what is the ultimate goal of this presentation is weather the lawful decision for the regime of imprisonment punishment, in its use in the court practice, would contribute, according to our

opinion, enough possibilities for fulfilling the law and others in the Criminal Laws designated goals, or it may demand additional changes in either directions.

KEYWORDS: punishment, punishable imprisonment, sanctions, Criminal law

ВОВЕД

Казната како најтешка кривична санкција која се изрекува на сторител на кривично дело не е придобивка од некои нови современи токови на историјата, таа постои одкако постои и човештвото само со измени настанати под влијание на промените во општеството.

Под влијание на тенденцијата за нејзина хуманизација, посебно по Француската револуција, доаѓа до промени во начинот на извршување на казната, нејзините појавни форми и квалитет, но сепак по својата суштина таа „била и останува зло од поголем или помал интензитет“.¹ Иако голем број теоретичари го негираат овој карактер на казната или пак го прикриваат истакнувајќи други компоненти како нејзина содржина, сепак, колку и да е за добро, колку и да се ублажува формата преку која ќе влијае на ограничувањето, одземањето или намалувањето на правата на сторителот, не може, а да не се согласиме дека таа сепак не може да избегне да не биде зло. Современата казна мора да биде и хумана и морална, па иако не го губи злото од својата содржина, денес во едно современо општество изрекувањето на казната затвор е далеку од остварувањето на оваа зло како цел сама за себе, како гола репресија.² Сторителот се казнува, но не само затоа што е сторено кривично дело, туку и во иднина да не се вршат кривични дела. Значи превенцијата, не ја исклучува ретрибуцијата, тие меѓусебно се преплетуваат „ретрибуцијата не се јавува како цел сама за себе туку е во функција на превенцијата“.³

Казната затвор е санкција од понов датум, за разлика од паричната казна која има подолга историја на примена. Затворот како казна станува доминантна санкција дури во XIX век, а денес во најголем дел на правни системи е најстрога санкција која се применува кон сторители на кривични дела. Таа е казна што по својата суштина значи лишување од слобода на движење на осуденото лице и негово сместување во посебни пенитенцијарни услови. Таа е санкција од јавно правен карактер и мора да биде законита-предвидена во закон, еднаква за сите, делива и лична. Во одредени законодавства како и во нашето извршена е унификација на казната затвор, додека во некои се уште постојат различни видови на казна затвор во зависност од строгоста и тежината на начинот на извршување на казната.

Во научните кругови се водени бројни теоретски расправи како за суштината на оваа казна, така и за нејзината оправданост. Се појавуваат бројни дури и сосема спротивставени ставови, па дури и брање за нејзино целосно укинување и замена со други мерки наведувајќи дека е сосема бесполезна, некорисна и оптеретувачка за општеството. Од една страна се критикува краткотрајната казна затвор и се предлага нејзино целосно заменување со алтернативните мерки,⁴ а

1. Марјановиќ, Каневчев -Македонско кривично право- општ дел,седмо изменето и дополнето издание, Просветно дело, Скопје 2010, стр.292.

2. Уште на првиот конгрес на Обединетите нации за спречување на злосторства и постапување со престапниците одржан во 1955 година во Женева, донесена е резолуција во која е кажано дека „основната цел на казната е превоспитување на сторителот, а не одмаздата и страдањето“.

3. Stanojević, Z., „Preventivna funkcija krivičnog prava“ стручен труд објавен во CRIMEN(II) 1, 2011, стр. 3-25.

4. Опширно, Лажетик, Бужаровска, Г. во „Алтернативи на затворот, докторска дисертација, Скопје, 2000.

од друга страна и долготрајните затворски казни не се прифатени од сите како нешто неизбежно и оправдано. За некои, тие се само физичко оневозможување на сторителот да врши нови кривични дела, без остварување на другите цели кои таа треба да ги оствари.

1. РЕЖМ НА КАЗНАТА ЗАТВОР ВО КРИВИЧНИОТ ЗАКОНИК НА РЕПУБЛИКА СЕВРНА МАКЕДОНИЈА

Законската рамка на казната затвор е различно определена во различни законодавства, но она што е карактеристично за повеќето од нив е настојувањето да се одбегне примената на краткотрајните казни затвор и истовремено избегнување на претерано долги казни затвор. Како последица на овие размислувања во еден дел од казнените законодавства изрекувањето на краткотрајните казни затвор се пропишува како исклучок, додека разликата во максимумот на казната затвор од едно до друго казнено законодавство може да биде приближна, но и значителна.

Од друга страна времетраењето на казната одмерена за конкретно осудено лице за конкретно кривично дело треба да е праведна, да е сразмерна со стореното неправо. Тоа би значело дека секое лице еднакво ќе биде третирано пред законот, и секое лице за иста криминална содржина ќе добие исто времетраење на казната. Но, правдата нема да биде целосна, доколку не е истовремено и правда за сите под еднакви услови, правда еднаква за сите еднакви. Ограничувањето на времетраењето на казна за да се избегнат долготрајните казни затвор, од една страна може да биде спротивставено со оваа барање на правдата, а од друга страна пак да допринесува многу повеќе за остварување на целите на истата. Со оваа дилема се судираме при размислувањето за законски пропишаниот максимален рок на времетраење на казната затвор и оправданоста од казната доживотен затвор.

Во македонското законодавство определениот законски максимум на времетраење на казната затвор, пропишување на доживотниот затвор како санкција и можност за замена на истиот во случај кога нема да се изрече оваа санкција е неколкупати изменет по осамостојувањето на Република Северна Македонија.

Собранието на нашата држава на 23.07.1996 година го усвои првиот македонски Кривичен законик кој е започна да се применува од 1 ноември 1996 година.⁵ Со овој Кривичен законик, како прва фаза од реформите и усогласувањето на казненото право со новиот систем на вредности и новите општествени односи во државата, се редефинира целта на казнувањето, бројот на казни се намалува само на две казни и тоа казната затвор и паричната казна. Репертоарот на казни е намален, но, со спуштање на посебниот максимум на затворот кај повеќе дела во посебниот дел и задолжителното пропишување на парична казна покрај казната затвор, кога казната затвор е пропишана без назначување на најмалата мера, а најголемата мера не е поголема од три години, се проширува можноста за индивидуализација на казната.

5. До донесување на овој КЗ се применуваа Кривичниот закон-општ и посебен дел и кривичниот закон на РМ. Првиот е всушност Кривичниот законик на СФРЈ од 1977 година кој беше преземен како републички со Уставниот закон за спроведување на Уставот на РМ од 1991 година. Со Законот за изменување на кривичниот закон на СФРЈ од 1992 година (Службен весник на РМ, бр. 25/92) споменатиот закон е преименуван во Кривичен закон на РМ- општ и посебен дел. Овој закон е изменет 1993 година (Службен весник на РМ, бр. 12/93). Кривичниот Закон на Република Македонија кој е донесен во 1997 година (Службен весник на РМ, 25/77) повеќепати менуван.

Поради укинување на смртната казна, воведена е казна доживотен затвор за најтешките форми на тешки кривични дела, но без да се дозволи замена на оваа казна со казна затвор од 20 години или со подолго времетраење и се забранува изрекување на оваа казна на сторител кој во време на извршување на кривичното дело немал наполнето 21 години од животот.

Законскиот минимум на казната затвор е подигнат од 15 дена на 30 дена, а законскиот максимум е определен на петнаесет години.

Изрекувањето на единствена казна за кривични дела во стек се регулира во одредбата од чл. 44 од Кривичниот законик. Законодавецот и понатака не прави разлика во казнување за реален и идеален стек. Оваа одредба е изменета со оглед да е укината смртната казна и непропишување на казна затвор од 20 години како замена за смртната казна. А, со оглед на воведување на казната доживотен затвор, законодавецот со примена на правилата на апсорпција пропишува дека " доколку за некое кривично дело во стек судот утврди казна доживотен затвор, ќе ја изрече само таа казна.

Со оглед да максималната мера на казна затвор беше определена со времетраење од 15 години, дури и при стек на кривични дела, со примена на правилата од наведената законска одредба, на сторителот не можеше да му се изрече построга, потешка казна од казна затвор во траење од 15 години, доколку за некое кривично дело не му беше утврдена казна доживотен затвор.

Со законските измени донесени во 1999 година, 2002 и 2003 година⁶ не се направени измени по однос на казната затвор. Со новелата на Кривичниот Законик од 2004 година⁷ која е усвоена од Собранието на Р.С Македонија на 19. март 2004 година, а со примена (освен дел од одредбите) од 1 септември 2004 година, спроведена е втората фаза од реформите во кривичното законодавство. Меѓу другото позначајни беа реформите во системот на санкции и воведувањето одговорност за правните лица. Репертоарот на казните е зголемен, но најмалата и најголема мера на казна затвор останува непроменета (од најмалку триесет дена до најмногу петнаесет години затвор). Со оваа новела законодавецот веќе дава можност на сторителот на кривични дела за кои е пропишана казна доживотен затвор да му се изрече казна затвор во траење од 20 години (чл. 14 од Законот за измени и дополнување на Кривичниот законик).

Законите за измени и дополнувања на Кривичниот законик од 2006 , 2008 и 2009 година не донесоа измени во општиот дел на Кривичниот законик кои се однесуваат на режимот на казната затвор, освен што со новелата од 2009 година е додаден нов став во членот 39 од КЗ во кој се пропишани правилата за одмерување на казната. Во периодот на 2011 година како и во 2012 година направени се уште неколку измени на Кривичниот законик, но не и во системот на кривични санкции.⁸

Веќе во 2013 година, по стапување во примена на новиот Закон за кривична постапка, со Закон за измени и дополнувања на кривичниот законик изгласан во Собранието на ден 10.04.2013 година, направени се измени во општиот дел, на чл. 40 од Кривичниот законик, така што по ставот (1), додаден е нов став (2) кој гласи: „Судот може да изрече поблага казна во границите на ублажување на

6. Службен весник на РМ, бр. 80/99 од 17.12.1999 г. 25/2002 и 43/03.

7. Службен весник на РМ, бр.19/2004

8. Службен весник на РМ, бр. 114/09 од 14.09.2009.

Службен весник на РМ, бр. 51/2011 од 13.04.2011 година,

Службен весник на РМ, бр. 135/11 од 3.11.2011 година,

Службен весник на РМ, бр. 185/11 од 30.12.2011 година,

казната од чл. 41 од овој законик и кога согласно законски пропишаната постапка за спогодување меѓу јавниот обвинител и осумничениот е постигната спогодба за применување на поблага санкција од санкцијата пропишана за кривичното дело со закон.“ Законот за дополнување на Кривичниот законик изгласан во Собранието на 31 мај 2013 година донесе само една нова инкриминација. Веќе во 2014 година со последните новели на Кривичниот законик направени се значајни измени во оваа област.

Законот за измени и дополнување на Кривичниот законик којшто Собранието го донесе на седницата одржана на 3 февруари 2014 година⁹ донесе измени во режимот на кривичните санкции. Во чл. 35 од Кривичниот законик кој се однесува на казната затвор направени се измени со кои значајно се зголемува времетраењето на казната и општиот законски максимум на оваа најтешка санкција се подига од 15 на 20 години. Според новата законска регулатива: „Затворот не може да биде пократок од 30 дена, ниту подолг од 20 години. За кривичните дела за кои е пропишана и казна доживотен затвор, може да се изрече казна долготраен затвор од 40 години (член 35 став 1 од Кривичниот законик).

Ако за кривичното дело сторено со умисла е пропишан затвор во траење од 20 години, за тешки форми на тоа дело може да се пропише и казна доживотен затвор (член 35 став 2 од Кривичниот законик).

Измената во чл. 36 став 4 од Кривичниот законик е поврзана со повишувањето на законскиот максимум на казната затвор. Лицата осудени на казна доживотен затвор не можат да бидат условно отпуштени пред да издржат најмалку 25 години казна затвор. Претходното законско решение не дозволуваше условен отпус на осудените на казна доживотен затвор, пред да се издржи казна затвор најмалку 15 години колку што изнесуваше максималната законска рамка на оваа казна. Сега иако максималната законска рамка е покачена на 20 години, сепак условно отпуштање на осудените на казна доживотен затвор не е дозволено без да се издржи најмалку 25 години казна затвор. Веројатно оваа покачување и разлика е поврзано со можноста наместо казна доживотен затвор да се изрече казна затвор од 40 години.

Овие нови правила и нова законска рамка на казната затвор несомнено значат поострување на законскиот режим на санкции на нашиот Кривичен законик. Истиот станува построг и овозможува изрекување на подолги казни затвор, што е спротивно на тенденции за ублажување и хуманизација на санкциите. Сепак, ако се има предвид дека надвор од општите законски одредби, законодавецот повеќепати правеше измени и дополнување на Кривичниот законик пропишувајќи нови казнени дела, дополнување на веќе постојните казнени дела со нови инкриминирани дејствија и поострување на казнената политика со доста високи пропишани казни, оваа измена и не е баш неочекувана. Македонското кривично законодавство всушност со години по ред, вреднувано преку пропишаните казни во самиот Кривичен законик се оценува како строго, репресивно, со ориентација и со потпирање на репресивното казнување.

Новиот режим на казната затвор услови промени и во правилата за одмерување казна за кривични дела во стек. Така, согласно чл. 7 од Законот за измени и дополнување на Кривичниот законик во чл. 44 став (2) точката (1) се менува и сега гласи: „за некое кривично дело во стек утврди казна доживотен затвор или долготраен затвор од 40 години, ќе ја изрече само таа казна“.

9. Службен весник на РМ, бр.27/14 од 5.02.2014.

Тоа значи дека правилото на апсорпција важи и се применува секогаш кога на осуденото лице му се изрече казна доживотен затвор или казна затвор од 40 години. Овие казни како највисоки казни ги апсорбираат во себе сите други изречени казни.

Во точката (2) од истиот член направена е измена која произлегува од покачената горна граница на законскиот максимум на казната затвор. Сега судот, ако за кривичните дела во стек утврдил казна затвор, единствената казна мора да биде поголема од секоја одделно утврдена казна, но не смее да го достигне збирот на утврдените казни, ниту да премине 20 години затвор. Законската рамка на казната затвор и понатаму останува ограничување за судот при одмерување единствена казна, но сега наместо со казна затвор од 15 години, судот е ограничен од максимална казна затвор од 20 години, што е за 5 години подолго можно времетраење на единствената казна затвор.

Измени се направени и во чл. 46 став (2) од Кривичниот законик. Изменетата законска одредба гласи: „За кривично дело сторено пред да започнало издржувањето на казната или во текот на издржувањето на казната затвор или малолетнички затвор, по поранешната осуда, судот на сторителот ќе му изрече казна независно од порано изречената казна, ако со примената на одредбата од член 44 не би можела да се оствари целта на казнувањето со оглед на траењето на неиздржаниот дел од порано изречената казна“.

Оваа законска одредба која предвидува можност за исклучок на примена на правилата од чл. 44 од Кривичниот законик е лимитирана со два предуслови: „времето на извршување на кривичното дело и должината на неиздржаниот дел од поранешната изречена казна. Кривичното дело мора да е извршено пред да започнало издржувањето на казната или во текот на издржувањето на казната затвор или малолетнички затвор, по поранешната осуда. Покрај тоа судот мора да внимава дали со примената на одредбата од чл. 44 не би можела да се оствари целта на казнувањето со оглед на траењето на неиздржаниот дел од порано изречената казна.

Оваа измена на Кривичниот законик е од значење за одмерување единствена казна за кривични дела во стек. Законодавецот сега дава можност за исклучок од примената на правилата за изрекување единствена казна, кога судот ќе утврди дека со примена на одредбите од чл. 44 од Кривичниот законик нема да се остварат целите на казнување, со оглед на траењето на неиздржаниот дел од порано изречената казна, но не само во случаи кога кривичното дело е сторено за време на издржување на казната затвор или малолетнички затвор, туку и за време пред да започнало издржувањето на казната. Всушност, сега самиот Кривичен законик дава можност во сите случаи каде треба да се применат правилата од чл. 44 за одмерување единствена казна, да може и да се направи исклучок, да не се дозволи примена на истите, да не се изрекува единствена казна, ако судот утврди дека се исполнети условите од чл. 46 ст.(2).

На 4 февруари 2014 година Собранието на Република Северна Македонија донесе Закон за изменување и дополнување на Кривичниот законик¹⁰ со кој е направена значајна измена во правилата за одмерување казна. Во чл. 39 од Казнениот законик ставот (1) и (2) остануваат непроменети, додека ставот (3) и (4) се менуваат во целост и гласат:

10. Службен весник на РМ, бр.38/14 од 6 февруари 2014.

(3) Одмерувањето на казната судот го врши согласно со Правилникот за начинот на одмерување на казните кој го донесува Претседателот на Врховниот суд на Република Македонија, по претходно мислење од Јавниот обвинител на Република Македонија и Адвокатската комора на Република Македонија.

(4) Кога судот одмерува казна ќе има предвид дали кривичното дело е сторено во поврат, а посебно ќе има предвид дали поранешното дело е од ист вид како и новото дело, дали се работи за продолжено кривично дело и дали постои исклучително висок степен на противправност што во корелација со другите околности под кои е сторено кривичното дело го оправдува изрекувањето на построга санкција.

Законската одредба од чл. 40 со наслов Ублажување на казната целосно се менува и гласи:

Судот може на сторителот да му одмери казна под границата пропишана со закон, во рамките предвидени во членот 41 од овој закон или да примени поблаг вид на казна во случај:

1) кога изрекува казна по поднесен предлог на спогодба за признавање на вина склучен помеѓу јавниот обвинител и обвинетиот и

2) кога обвинетиот ја признае вината на главната расправа согласно со одредбите од Законот за кривична постапка.

Поранешното законско решение според кое судот при одмерување на казната треба да води сметка за вкупното дејство на казната и нејзините последици врз личноста на сторителот и потребата од негова ресоцијализација е избришано. Оправдано, се поставуваше прашањето дали тоа значи дека законодавецот се откажал од ресоцијализацијата како цел на казнувањето.

Измена во законската одредба која ги определува целите на казнување не е направена. И понатаму покрај остварувањето на правдата цел на казнувањето е спречување на сторителот да врши кривични дела и негово превоспитување или ресоцијализација. Без оваа цел казната останува гола репресија, само одмазда и ништо повеќе.

Како резултат на оваа законско решение, набрзо беше донесен Правилникот¹¹ од страна на Претседателот на Врховниот суд на Република Македонија, но неговата примена беше со краток рок бидејќи не ги издржа реакциите на стручната јавност. Како на законодавецот му стана јасно дека еден подзаконски акт донесен од еден судија кој што во тој момент извршува одредена функција е спротивно на Устав и Закон за судови, веќе на крајот од истата година Собранието на донесе „Закон за одредување на видот одмерување на висината на казната“¹² кој започна да се применува шест месеци по неговото влегување во сила. Сепак, како и оваа не беше среќно избрано решение кое се оправдуваше со потребата од воедначување на казнената политика, како очигледно беше во спротивност со Устав и Закон, дерогираше и ставаше вон употреба одредби од самиот Кривичен законик, и ги ограничуваше основните постулати на кривичното право, со одлука на Уставниот суд на РМ е укинат.¹³

Дополнително се направени уште неколку новели на Кривичниот законик,¹⁴ но за нас е релевантна измената направена со Законот за измени и дополнување на Кривичниот законик од 2018 година со која е направена измена на членот

11. „Правилник за начинот на одмерување на казна“ е донесен 16.04.2014 година, објавен во Службен весник на РМ бр.64/14 од 17.04.2014.

12. Службен весник на РМ бр.199/14 од 30.12.2014.

13. Одлука на Уставен суд на РМ У.Број:169/2016 -0-1 донесена 16.11.2017 година.

14. Службен весник на РМ бр. 196/15, 226/15, 248/18,

39 од Кривичниот законик. Всушност законодавецот согледувајќи го пропустот направен во новелата од 2014 година, го измени и дополни чл. 39 од КЗ така што по ставот (2) од истиот член, додаде нов став (3) кој гласи:

(3), „При одмерување на казната судот посебно ќе води сметка за вкупното дејство на казната и нејзините последици врз личноста на сторителот и потребите од неговата ресоцијализација.“

Ставот (4) се менува и сега гласи:

(4), „Кога судот му ја одмерува казната на сторителот за кривично дело сторено во поврат, посебно ќе има предвид дали поранешното дело е од ист вид како и новото дело, дали делата се сторени од исти побуди и колку време поминало од поранешната осуда, односно од издржаната или простена казна.“

По ставот (5) додаден е нов став (6) кој гласи:

(6), „Ако судот не ја примени одредбата од ставот (5) на овој член должен е да ги образложи причините за таквата одлука“. Аставот (6) станува став(7).

Исто така, изменет е и член 40 од Кривичниот законик, кој сега гласи:

чл.40,

„Судот може на сторителот да му одмери казна под границата пропишана со закон или да примени поблаг вид казна, кога:

- 1) законот предвидува дека сторителот може да се казни поблаго,
- 2) ќе утврди дека постојат особено олеснувачки околности кои укажуваат дека и со ублажената казна може да се постигне целта на казнување, или
- 3) при донесување пресуда врз основа на спогодба на јавниот обвинител и осумничениот.

2. ОСТВАРУВАЊЕ НА ПРАВДАТА И РЕСОЦИЈАЛИЗАЦИЈА.

Измените кои се направени со новелите на Кривичниот законик во системот на санкции, без оглед дали се однесуваат директно на казната затвор и нејзиниот режим, или на правилата за одмерување на казна, правилата за одмерување единствена казна, директно или индиректно влијаат на самата казна затвор како вид на санкција во нашето законодавство.

Дали постоечкото решение за режимот на казната затвор во нашето законодавство задоволува, дали постои потреба од негово унапредување и менување е всушност прашање кое постојано е актуелно и тоа не само кај нас туку во сите казнени системи. Всушност, казнено-правниот систем на санкции, а со тоа и самата казна затвор е „огледало на криминалната политика на државата, најверен одраз на нејзината општа општествено-економска, политичко-правна и социо-културна ориентација,¹⁵

Размислувањата за казната затвор се различни, некои ја оправдуваат, некои критикуваат истакнувајќи ги на преден план нејзините лоши страни, други се залагаат за нејзино целосно укинување како вид на санкција, но сепак колку и да е истата критикувана, колку и да се истакнуваат нејзини негативни последици како за личноста така и за општествот, сепак досега ниту еден казнен систем не се откажа од неа во целост како вид на санкција. Во одредени казнени системи кои се сметаат за посовремени и хумани само значително се намалува максималното законско можно времетраење на оваа казна, а одредени системи се откажаа од казната доживотен затвор како вид на санкција.

Колку и да е критикувана долготрајната казна затвор, искуството покажува

15. Камбовски, В, Казнено право-општ дел, Култура, Скопје, 2004, стр.812.

дека во секојдневниот живот се можни и се извршуваат така страшни и грозоморни кривични дела со многу тешки последици, по кои јавноста често се прашува дали казната доживотен затвор или максималната пропишана казна затвор е доволна за остварување на правдата како една од целите на казната.

Она што е карактеристично и се издвојува со последните законски решенија за времетраење на затворот е драстичната разлика од максималната рамка на казната затвор со времетраење од 20 години и можноста за замена на доживотниот затвор со затвор во траење од 40 години. Разликата е двојно поголемо времетраење на затворот. Со претходното законско решение разликата помеѓу максималната казна затвор и замената на доживотниот затвор со затвор од 20 години изнесуваше само 5 години бидејќи максимумот на казната затвор беше определен на 15 години.

Ако се тргне од можните криминални содржини, тешки облици на кривични дела, тешки последици и разни облици на транснационален криминал, посебно тероризмот како негативна појава, воведувањето на доживотниот затвор како санкција, или замена со казна затвор од 40 години, во случаи кога доживотен затвор судот нема да изрече, може да земеме дека оваа измена е оправдана. Сепак, како и многу други правила во кривичното законодавство, така и оваа одлука нема само една добра или лоша страна. Разликата која се појави помеѓу законскиот максимум на казната затвор и затворот како замена за доживотен затвор е двојна, цели 20 години. Тоа не е незначително и во судската практика и примена на законот може да доведе до дилеми и нееднаквост во одмерување на казната. Судот оправдано може да е во дилема дали да одмери максимална казна затвор или казна затвор од 40 години како замена за доживотниот затвор кога смета дека не е оправдано одмерување на истиот како санкција. Не е спорно дека при извршување на кривичните дела може да има повеќе соучесници. Нивното учество може да е различно, но согласно законските одредби може да се казнат со ист вид и висина на санкција (како на пример извршител и помагач). Ако се работи за тежок облик на тешко кривично дело одмерувањето најстрога санкција за секој од нив, без оглед дали казната доживотен затвор или затвор од 40 години во одредени случаи може и да не е праведно, но одмерувањето поблага казна за помагачот со оглед на драстичната разлика помеѓу најстрогата санкција и максималната казна затвор повторно да е неправедно. Сепак судот нема друг избор освен да ја одмери едната или другата санкција. Што значи, во одредени конкретни криминални настани, постои оправдана потреба да се направи разлика во одмерената висина на казна, но законската можност и значителна разлика од една до друга казна според времетраењето е толку голема, што за сторителите и јавноста нема да биде праведно ниту едното ниту другото решение.

Имајќи ги предвид правилата за одмерување единствена казна затвор, со ограничување на судот да неможе да одмери единствена казна затвор повисока од општиот законски максимум од 20 години, без оглед на вкупниот збир на пооделно утврдени казни затвор (во случаи кога за ниту едно кривично дело не е изречен доживотен затвор) повторно се појавува дилема за остварувањето на правдата како цел на казнувањето и еднаквоста на сите пред законот. криминалната содржина и тежина на секое пооделно кривично дело може не бара изрекување на најстрога санкција, но севкупноста на криминал може да бара разлика во казнувањето.

3. ПРЕДЛОЗИ ЗА ИЗМЕНА НА РЕЖИМОТ НА КАЗНАТА ЗАТВОР

Во размислување на едно подруго решение кое дава поголеми можности за судот при одмерувањето на праведна одлука за кривичната санкција сметам дека е добро да се размисли за решението на режимот на казната затвор во хрватскиот Казнен законик од 2011 година.

Во септември 2011 година Собранието на Република Хрватска донесе нов Казнен закон кој е изменет и дополнет во 2012 година, а кој Казнен закон започна да се применува од месец јануари 2013 година.¹⁶

Овој Казнен закон во кој се наведува дека е усогласен со сите најзначајни меѓународни акти и конвенции прифатени и ратификувани од Република Хрватска, содржи и некои поинакви решенија за режимот на казни и стекот на казнени дела.

Дополнително направени се измени во 2015 година (narodne novine br. 56/15), исправка (narodne novine br.61/15 и измена и дополнување во 2017 година (narodne novine.br.101/17, 119/18, 126/20) но со истите не се опфатени одредбите за режимот на казната затвор ниту за одмерување казна затвор при стек на кривични дела.

Казнениот закон на Република Хрватска познава три вида на казни: парична казна, казна затвор и долготраен затвор. Казната затвор и долготраен затвор може да се изречат само како главни казни.

Минимумот на казната затвор се подига на 3 месеци, а општиот законски максимум е 20 години. Казната долготраен затвор не може да биде пократка од 21 година ниту подолга од 40 години. Исклучително, за кривични дела во стек, под услови пропишани со закон, единствена казна долготраен затвор може да се изрече во траење до 50 години. Исто така останува забраната казната долготраен затвор да може да се изрече на сторител кој во време на извршување на кривичното дело не навршил 18 години.

Во чл. 51 сега малку поразлично се определуваат правилата за одмерување единствена казна за кривични дела во стек.

Во став 1 покрај тоа што законот повторно ги изедначува идеалниот и реалниот стеки определуван начин како се одмерува единствена казна со претходно утврдување на поединечните казни, посебно нагласува дека единствената казна судот ќе ја изрече „врз основ на оценката за личноста на сторителот и сторените кривични дела во нивната севкупност“.

Став 2 Единствената казна се состои во повишување на највисоката поединечно утврдена казна ама не смее да го достигне збирот на поединечните казни ниту да ја надмине највисоката мера на казна долготраен затвор односно парична казна.

Став3 Ако за две или повеќе казнени дела утврдил поединечни казни долготраен затвор чии збир преоѓа пеесет години, судот може да изрече единствена казна долготраен затвор во траење од 50 години.

Став 4 Ако како поединечни казни се утврдени и казни затвор и парични казни, судот ќе изрече единствена казна затвор и единствена парична казна.

Став 5 Во примена на став 2 и став 4 на овој член казната малолетнички затвор се изедначува со казната затвор.

16. Казнен закон, Narodne novine, бр. 125/11 од 7.12.2011 г. и 144/12 од 21.12.2012, 56/15, 61/15 i 101/17, 119/18, 126/20.

Законот и понатаму останува на ставот за одмерување единствена казна за кривични дела во стек врз основ на принципот на асперација и кумулација, но сега веројатно согледувајќи определени недостатоци од примената на овој принцип кај стек на тешки кривични дела, дава можност да се изрече и казна од 50 години затвор, која е за 10 години подолга казна од општиот законски максимум на долготрајната казна затвор.

Битна разлика во правилата за одмерување казна за кривични дела во стек е посебно промената на правилото за максималната казна со која се ограничува судот при одмерување единствена казна. Повеќе судот не е ограничен со казната затвор од 20 години туку со казната затвор во траење од 40 години како највисока мера на казна долготраен затвор.

Можеби навидум оваа решение во хрватскиот Казнен закон изгледа како поддржување и оправдување на долготрајните казни затвор, но сметам дека истото само дава поголеми можности за судот при оцена на сите околности од еден кривичноправен настан, вид на учество и допринос кон едно кривично дело, само по правилно и со поголем степен на индивидуализација да одмери праведна казна.

Дури и да се застане на становиштето дека долготрајните казни затвор не се оправдани, дека се штетни и без гаранција за остварување на целите, оваа законска регулатива дава можност да се одмери и поблага казна во секој случај кога не е оправдано изрекување на најстрога санкција или долготрајна казна затвор. Дава можност за остварување на правдата и избегнување привилегирање на сторители на кривични дела во стек, истовремено пак дава и можност за индивидуализација на казната.

Доживотен затвор како санкција не се пропишува, а точно е дека казната долготраен затвор е поблага санкција, но со оглед на времетраењето на долготрајниот затвор, како и правилата за одмерување казна при стек на кривични дела со единствена казна и до 50 години затвор, а имајќи го предвид животниот век на човекот, оправдано може да прифатиме дека Кривичниот законик нема да изгуби многу од својата строгост, или да поттикнува криминал поради блага казнена политика на законодавецот.

Всушност, за да една санкција, па и казната затвор како најстрога, ја оствари својата цел и на полето на превенцијата, неопходно е таа да е правилно одмерена и според личноста и својствата на сторителот и на околностите и тежината на криминалната активност. За тоа пак е неопходно законодавецот при креирање на казнената политика, да не размилува претежно ставајќи го акцентот само на нови инкриминации, туку и на унапредувањето и прилагодувањето на режимот на казни. Одредбите од Кривичниот законик би требало да даваат што е можно поширока можност за одмерување праведна казна која ќе води кон сузбивање и превенција од криминал.

ЗАКЛУЧОК

Од сите, погоре наведени причини би било добро кога во некоја идна реформа на Кривичниот законик сериозно би се размислило за можноста од измена и дополнување на Кривичниот законик во системот на кривични санкции и би се прифатило оваа решение од хрватскиот Казнен законик од 2011 година, како по однос на видот на казни така и во однос на времетраењето и измена на правилата за одмерување казна при стек на кривични дела.

Разликата помеѓу времетраењето на максималната рамка на казната затвор со времетраење од 20 години и можноста за замена на доживотниот затвор со затвор во траење од 40 години која е драстична, двојно поголема и точно определена, дава помала можност за судот да ја прилагоди висината на санкцијата спрема тежината на криминалната содржина и степенот на кривична одговорност.

Ако максималната рамка на казната затвор е 20 години истата може да се изрече и за само едно сторено кривично дело, зошто да не се пропише можност за надминување на законската рамка кога се сторени во стек повеќе кривични дела со иста криминална содржина за која судот изрекува казна затвор со максимално времетраење.

Предлозите за насоката во која треба да се движи законодавецот при измени и дополнувања на кривичниот законик, сметам дека ниту ја поострува казнената политика, ниту го дехуманизира казнениот систем, ниту е во спротивност со европското право, туку напротив дава поголеми можности за остварување на превенција, а истовремено и остварување на правдата.

Овие предлози само привидно доведуваат до заклучок дека се залагаме за построги казни, поголема репресија на казнениот систем, враќање кон минатото. Но, сметам дека променит во времетраењето на казната затвор, општиот законски минимум и максимум на законската рамка, заедно и во корелација со вкупните законски одредби кои го дефинираат механизмот на санкции, може само да допринесат до што поголемо остварување на целите на казната, целта на казнување и прилагодување на казната кон својствата на сторителот.

Во практичната примена на законите врз конкретни настани и конкретни сторители може да се заклучи дека таа лепеза е толку различна, и од гледна точка на сторителите на кривични дела и од точка на различни, посебни, индивидуални начини и мотиви на извршување на исто инкриминализирано дејствие и последица. Ако сакаме да не ја занемариме превенцијата како општа така и генерална, како цел на казнувањето заедно со остварување на правдата, казната затвор мора да е во рамки кои даваат можност да се прилагоди и на кривичното дело и на сторителот. Но тоа не треба да се однесува само на полесни облици на криминал, туку и на тешки кривични дела, со потешки последици за кои се пропишани и најтешките, најстрогите казни затвор по своето времетраење.

Законодавецот во неколку наврати направи измени на одредбата од чл. 40 од Кривичниот законик со која се регулираат условите за примена на поблаго казнување. Измените допринесуваат за индивидуализацијата на казната и избегнување на подолготрајни казни затвор, но не ни е јасно зошто спогодувањето што значи и признание на вина како основ е ограничено само на донесена спогодба на осумничен со јавниот обвинител, а ставот два од Кривичниот законик не е наведен во последната измена и со тоа признанието на вина на главна расправа може само да се смета само како посебна олеснителна околност за ублажување на казната.

По однос на прашањето за судското одмерување на казната кое е во целост зависно од режимот на казната затвор и законски одмерената казна за секое поединечно кривично дело, би било пожелно да се преиспита оправданоста од пропишување на мошне висока најниско пропишана казна, како пример „најмалку 12, најмалку 10, најмалку 8, најмалку 5 и со тоа давање можност истовремено и за изрекување и на максималната општа рамка на оваа казна. Од една страна тоа е одраз на законската оценка на тежината на криминалното

дејствие и негова опасност, но често се јавува и како последица од некоја дневна актуелна политика за инкриминирање на одредени дејствија која при судското одмерување на казната секогаш не се потврдува. Оваа не значи противење на широката рамка за одмерување казна дадена во законот за одредени кривични дела, напротив истото може само да допринесе кон подобра, посоодветна основа за индивидуализацијата на казната кон сторителот и криминалното дејствие и последица. Само не во сите случаи е оправдано пропишување на толку висока најниска пропишана казна, и може да се јави како ограничување на судот во конкретен настан правилно да одмери казна која ќе ја задоволи и правдата и превенцијата.

ЛИТЕРАТУРА

1. Камбовски, В., Казнено право-општ дел, Култура, Скопје, 2004,
2. Лажетик, Бужаровска, Г. во „Алтернативи на затворот, докторска дисертација, Скопје, 2000.
3. Марјановиќ, Ѓ., Каневчев, М., Македонско кривично право – општ дел, Скопје, 2010,
4. Stanoević, Z, CRIMEN(II) 1, 2011,
5. „Правилник за начинот на одмерување на казна“ е донесен 16.04.2014 година, објавен во Сл. весник на РМ бр.64/14 од 17.04.2014
6. Одлука на Уставен суд на РМ У.Број:169/2016 -0-1 донесена 16.11.2017 година.
7. Сл. весник на РМ бр. 80/99 од 17.12.1999 г. 25/2002 и 43/03.
8. Сл. весник на РМ. бр.19/2004
9. Сл. весник на РМ, бр. 114/09 од 14.09.2009.
10. Сл. весник на РМ. бр. 51/2011 од 13.04.2011
11. Сл. весник на РМ. бр.135/11 од 3.11.2011
12. Сл. весник на РМ. бр.185/11 од 30.12.2011
13. Сл. весник на РМ. бр..27/14 од 5.02.2014.
14. Сл. весник на РМ. бр..38/14 од 6 февруари 2014.
15. Сл. весник на РМ. бр.64/14 од 17.04.2014.
16. Сл. весник на РМ, бр.99/14 од 30.12.2014
17. Казнен закон, Narodne novine, бр. 125/11 од 7.12.2011 г. и 144/12 од 21.12.2012, 56/15, 61/15 и 101/17, 119/18, 126/20.
18. Кривичен законик, „Сл. весник на РМ“ бр.37/96, 80/99, 4/2002, 43/2003, 19/2004, 81/2005, 60/2006, 73/2006, 7/2008, 139/2008, 114/2009, 51/11, 135/11, 185/11, 142/12, 166/12, 55/13, 82/13, 14/14, 27/14, 28/14, 115/14, 132/14, 160/14, 199/14, 196/15, 226/15, 97/17, 248/18,